UNELE CONSIDERENTE PRIVIND STUDIEREA DIPLOMAȚIEI şi PARTICIPAREA LA PROCESUL EXTINDERII RELAȚIILOR EXTERNE ALE REPUBLICII MOLDOVA

CONTRIBUTIONS REGARDING THE STUDY OF THE TOPICS AND PARTICIPATION IN THE PROCESS OF EXPANDING THE EXTERNAL RELATIONS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Alexandru ROMAN, ORCID: 0000-0003-0011-9194
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327(478)(091):32.001 e-mail: profaroman@gmail.com

În contextul general al accelerării procesului integrării europene al Republicii Moldova este actuală identificarea rolului evoluției diplomației moldovenești în spațiu și timp drept factor al consolidării statale și poziției sale în calitate de subiect de drept în sistemul internațional, precum și a stabilității politice și transformării sociale interne.

În Republica Moldova, sistemul diplomatic este determinat de Constituție, Legea serviciului diplomatic, cadrul normativ internațional și național în domeniul respectiv. Aceste acte legislative, precum și normele de drept la diverse etape, au pus bazele sistemului diplomatic moldovenesc.

Abordarea politologică a situației în sfera politicii externe și a diplomației pe parcursul evoluției Moldovei determină actualitatea cercetării experienței istorice acumulate și a procesului de intensificarea parcursului integrationist la etapa actuală, a politicii externe și colaborării interstatale.

Germenii acestui proces important, în raport cu situaţia internaţională a Ţării Moldovei din perioadele istorice precedente, se regăsesc în procesul complex al genezei, constituirii şi consolidării unor practici politico-diplomatice de reglementare a raporturilor interstatale. În ansamblu, relaţiile internaţionale (de diversă intensitate şi durată temporală), în raport cu evoluţia Moldovei, au o cronologie proprie, care are o istoriografie bogată (inclusiv: *Istorie şi istoriografie, Istoriografia* lui Ch.-Ol. Carbonell, *Statele Unite ale Europei*, etc.) [1; 2; 3] și pot fi divizate în câteva etape. Fiecare dintre aceste segmente temporale este reflectat într-un plast foarte semnificativ de surse istorice şi le vom atribui următoarele etape de spațiu și timp, inclusiv:

1) *Perioada iniţială de existenţă a statului Moldova (1359-1512)*, adică de la apariţia entităţii statale şi până la semnarea de către suveranul ţării, Bogdan al III-lea, a primelor capitulaţii cu Imperiul Otoman. Acest segment temporal poate fi caracterizat prin formarea statutului Ţării Moldovei în relaţiile internaţionale ca stat aflat, graţie ameninţării lui de diverse conflicte iminente din partea unor vecini mai puternici, sub regimul de suzeranitate a unor mari puteri europene (fie, pur formal: Ungariei – până în 1365 și Poloniei – din 1387, sau mai opresiv, din 1486 – Imperiului Otoman). Pe par-

cursul primei etape temporale, de circa un secol şi jumătate, în pofida faptului formal, că suveranitatea Moldovei a fost, într-o oarecare măsură, încălcată de aceste ţări-suzerane, Moldova în general a fost în sistemul internaţional european un stat independent, fapt, care a găsit reflectarea şi în primul Tratat internaţional moldo-polon din 1387, dar mai ales din anul 1499.

2) *Perioada atragerii consecvente a Ţării Moldovei în sfera de influenţă turcească (1512-1538)*. Pe parcursul acestui segment temporal, a avut loc consolidarea juridică a influenţei politico-militare a Imperiului Otoman (fiind timp de câteva secole consecutive cea mai mare putere europeană) asupra Moldovei, iar relaţiile de vasalitate impuse de otomani purtau un caracter destul de formal.

3) *Anii 1538-1711 (de peste circa un secol şi jumătate), adică: de la invadarea de către armatele turceşti a Ţării Moldovei şi până la Războiul Ruso-Turc (din 1710-1711)*. Segmentul respectiv poate fi apreciat drept perioada stabilirii definitive a dominaţiei otomane (cu unele întreruperi din 1595-1611 şi 1615-1616). Prin acest statut, Moldova s-a aflat în relaţii de vasalitate cu Imperiul Otoman.

4) *Perioada anilor 1711-1812* (numită etapa fanariotă), fiind segmentul, când influenţa otomană în Moldova a ajuns la punctul său culminant. Independenţa formală a ţării obţine un caracter tot mai fictiv, iar etapa se diviza în două părţi temporale: 1) 1711-1768, când Turcia a fost în calitate de singurul suzeran al Moldovei; 2) anii 1768-1812, rolul fiind împărţit între Imperiile Otoman şi Rus.

Geneza diplomației moldovenești este marcată de relațiile moldo-polone din penultimul deceniu al Sec. XIV. Astfel, după două săptămâni de negocieri la cel mai înalt nivel de la Liov, domnitorul Petru I Muşat şi regele Vladislav II Iagello au semnat la 26 septembrie 1387 Tratatul respectiv dintre cele două state vecine, ce reglementa relaţiile de vasalitate-suzeranitate dintre Ţara Moldovei şi Regatul Poloniei. Drept consecinţă, în scopul soluţionării conflictelor interstatale de cel mai divers ordin, Moldova a fost inclusă în sistemul de alianţe ale statului polono-lituanian. Apoi, oferind în ianuarie 1388, un credit Regatului Poloniei în sumă de 3 000 ruble de argint, statul polonez a oferit în calitate de gaj (amanet) teritoriul Pocuţiei (situat între Carpaţi, Nistru, Ceremuş).

De rând cu toate acestea, în calitate de şef de stat Petru I Muşat a fost atras în calitate de mediator pentru soluţionarea conflictului între Polonia şi Valahia. Concomitent, Moldova fiind un stat independent în context international, a fost recunoscută şi de Knezatul Moscovit, care încă în 1386 a trimis în Ţara Moldovei o delegaţie reprezentativă pentru a reîntoarce acasă feciorul lui Dmitri Donskoi, Vasili, evadat din prizonieratul Hoardei de Aur, care se refugiase aici [4; 5; 6]. În scopul contracarării şi a altor conflicte internaţionale, urmaşii domnitorului Petru I au continuat orientarea politică spre Polonia, care garanta stabilitatea generală în interiorul şi în exteriorul ţării. De exemplu, domnitorii moldoveni Roman I – la 15 ianuarie 1393 şi Ştefan I – la 6 ianuarie 1395 (Suceava) au prelungit consecutiv acordul cu privire la relaţiile de vasalitate cu Regatul Poloniei.

În scopul detensionării relaţiilor bilaterale, și la 25 martie 1400, la Brest (Polonia) au fost înregistrate noi contacte diplomatice, când prin actul omagial prezentat regelui Wladislaw al Poloniei domnitorul Alexandru I, suveranul Moldovei, prin titulatura sa

rămâne a fi „*воевода молдавский божией милостью" (adică, voievodul Moldovei, din mila lui Dumnezeu*). Ulterior, la 12 martie 1402 a încheiat un nou tratat cu Polonia, ce permitea domnitorilor moldoveni să manevreze între puterile din regiune, să evite conflictele militare inutile şi să menţină suveranitatea şi independenţa ţării. În general, tratatele internaţionale din acea perioadă, precum şi cele semnate ulterior, recunoşteau suveranitatea Moldovei, fără ştirbirea independenţei ţării. Prin apropierea de Polonia se urmărea reşterea prestigiului Ţării Moldovei în sistemul relaţiilor internaţionale. Diplomaţia moldovenească abilă era reprezentată evident în perioada domniei de aproape o jumătate de secol a lui Ştefan al III-lea cel Mare (1457-1504) şi pe parcursul secolelor următoare. Într-un context internaţional extrem de complicat, suveranul Ştefan cel Mare a reuşit să menţină echilibrul international al entităţii statale Moldova.

La începutul ultimului secol și jumătate de dezvoltare a Țării Moldovei, doar Dimitrie Cantemir s-a manifestat activ în relațiile internaționale ale acelei perioade turbulente. Deși fiind defacto în martie-aprilie 1693 domnitor, Imperiul Otoman a refuzat să-l confirme și din 1695 a fost *capuchehaie (adică reprezentant oficial diplomatic) la Constantinopol*, al fratelui său Antioh, iar la 2 aprilie/13 aprilie 1711 la Luţk a încheiat un tratat secret de alianţă cu Petru I cel Mare, în speranţa eliberării ţării de sub dominaţia otomană. Astfel, în politica sa externă s-a orientat spre Rusia (În subsidiar, s-a afirmat chiar faptul că ar fi încercat alipirea Moldovei la Imperiul Rus, aşa cum procedase şi Ucraina cu jumătate de secol mai devreme).

În epoca contemporană, diplomația moldovenească era condusă de revoluționarul Ion Pelivan, fiind director general al Directoratului pentru Politica externă a Republicii Democratice. Moldovenești (1917-1918). Anume diplomatul I.Pelivan a făcut parte din delegaţia României la Conferinţa de pacede la Versailles-Paris (1919-1920), etc.

Referințe:

1. *Istorie şi istoriografie.* Autor: Buzatu Gh., Valahie Mica. București: 2011.
2. CARBONELL, Charles-Olivier. *Istoriografia.* București: Casa de Editură GRAFOART, 2006. 3. LIVIU, Ivan Adrian. *Statele Unite ale Europei.* Iași: Institutul European, 2007. 387 p. 4. ROMAN, A. Geneza și constituirea structurilor serviciului diplomatic în Țara Moldovei. În: T*eoria și practica administrării publice.* Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. AAP, 17 mai 2018. Chișinău, 2018, pp. 157-165.
5. ROMAN, A. Молдавско-польское дипломатическое сотрудничество: Уроки истории и современность. În: *Proiectul Universităţii din Krakovia*, Polonia, 2015.
6. ROMAN, A. Contribuția diplomației Moldovei din perioada modernă la reglementarea raporturilor interstatale. În: *Teoria și practica administrării publice*. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională, AAP, 17 mai 2019. Chișinău, 2019, pp. 192-197.